

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

باسمه تعالی

تاریخ: ۱۴۰۲/۱۱/۲۹

شماره: ۱۱/۳۳۱۶۳۲

پیوست: _____

اعضای محترم شورای معاونان
رؤسای محترم دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، پژوهشی و فناوری

با سلام و احترام،

به پیوست «آیین‌نامه تألیف و انتشار کتاب‌های درسی دانشگاهی» که به تصویب و توشیح وزیر محترم علوم، تحقیقات و فناوری رسیده است برای استحضار و دستور اجرای مفاد آن، ایفاد می‌شود.

مزید استحضار؛ پیوست‌های اشاره شده در آیین‌نامه متعاقباً و به صورت کتاب از سوی مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی ارسال خواهد شد.
دوام توفیقات جناب‌عالی/سرکارعالی را از درگاه حضرت احدیت خواهانم.

شماره پیگیری

۱۰۵۱۷۲۷۹

با آرزوی توفیق الهی

علی شمسی پور
مدیر کل حوزه وزارتی

رونوشت:

جناب آقای سیدحسین جاودانی، کارشناس مسئول محترم دفتر وزارتی، برای درج در سوابق مطابق مفاد دستورالعمل مربوطه.

نشانی:

تهران شهرک قدس

میدان صنعت، خیابان

خوردین، خیابان هرمزان

نبش خیابان پیروزان جنوبی

کد پستی: ۱۴۶۶۶-۶۴۸۹۱

شماره تلفن: ۸۲۲۳۱۰۰۰

صندوق پستی:

تهران ۱۵۱۳-۱۴۶۶۵

Website: www.msrt.ir

Email: info@msrt.ir

۱۴۰۲/۱۱/۲۶
۹,۳۲۹۶۴۰

مشخصات سند	
عنوان سند: آیین‌نامه تألیف و انتشار کتاب‌های درسی دانشگاهی	پیوست‌ها: ۷ مورد در قالب یک کتاب گردآوری شده
نوع سند: آیین‌نامه	شماره سند: عتف - آ - ۱۰۱۰
ویرایش: ۱	صفحه: ۱۶

اقدام‌کنندگان			
مسئولیت	نام و نام خانوادگی	واحد سازمانی	امضا
تهیه‌کننده	سیده مریم حسینی لرگانی، سید اسماعیل موسوی	عضو هیئت علمی مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی	
تأییدکننده	علی باقر طاهری‌نیا	رئیس مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی	
تصویب‌کننده	محمدعلی زلفی‌گل	وزیر علوم، تحقیقات و فناوری	

مرجع تأیید سند	نام و نام خانوادگی دبیر	شماره و تاریخ صورتجلسه	امضا
		شماره جلسه:	
		تاریخ:	

مرجع نگهداری سند	پرونده	قسمت	تاریخ و شماره ابلاغ سند
دفتر وزارتی			

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

آیین‌نامه آیین‌نامه تألیف و انتشار کتاب‌های
درسی دانشگاهی

شماره: عتف - آ - ۱۰۱۰

ویرایش: ۰۱ تاریخ:

صفحه: از: ۱۶

فهرست

- ماده ۱. تعاریف و اختصارات ۴
- ماده ۲. مزایا و امتیازات ۵
- ماده ۳. شرایط پدیدآورنده اثر یا ارائه‌دهنده پیشنهاد ۶
- ماده ۴. موارد تشکیل دهنده پیشنهاد ۷
- ماده ۵. چارچوب‌های کلان برای ارزیابی ساختاری و محتوایی (علمی) پیشنهاد ۸
- ماده ۶. چارچوب‌های کلان برای ارزیابی فرهنگی، اجتماعی و تربیتی (هویتی - تمدنی) پیشنهاد ۹
- ماده ۷. مراحل انتشار کتاب درسی (مطابق پیوست شماره ۱ آیین‌نامه) ۱۰
- ماده ۸. تصمیم‌گیری نهایی درباره پذیرش یا رد کتاب درسی ۱۳
- ماده ۹. ویژگی‌های فنی و ظاهری کتاب ۱۳
- ماده ۱۰. مسئولیت اجرا و تضمین رعایت آیین‌نامه ۱۴
- پیوست ۱۵

آیین‌نامه آیین‌نامه تألیف و انتشار کتاب‌های
درسی دانشگاهی

شماره: عتف - آ - ۱۰۱۰

ویرایش: ۰۱ تاریخ:

صفحه: از: ۱۶

مقدمه

کتاب درسی دانشگاهی جامع و روزآمد یکی از ابزارهای مهم تحقق اهداف آموزشی و تربیتی در نظام آموزش عالی است. کتاب درسی با کیفیت در فرایند یاددهی-یادگیری به ارتقای کیفیت آموزش، تحقق آموزش اثربخش و در نتیجه، تربیت نیروی انسانی دانا، توانا و امیدآفرین منجر خواهد شد. در کنار یاددهنده و یادگیرنده، محتوا به مثابه ضلع سوم این سه‌گانه، یکی از عناصر مهم در تحقق اهداف نظام آموزش عالی است.

همچنین، کارشناسان برای کتاب درسی به مثابه بسته اصلی محتوای آموزشی کارکردهای گسترده‌ای قائل‌اند و از آن به رسانه آموزشی-تربیتی یاد می‌کنند. این آیین‌نامه به منظور ساماندهی فرایندهای تألیف، تدوین و نشر کتاب‌های درسی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، پژوهشی و فناوری و کمک به تولید محتوای آموزشی روزآمد و سازگار با زیست‌بوم جمهوری اسلامی ایران و اهداف «سند دانشگاه اسلامی»، «بیانیه گام دوم انقلاب» و با هدف تحقق اولویت‌های پنج‌گانه ذیل تهیه و تنظیم شده است:

۱. مرجعیت و دیپلماسی علمی، فناوری و نوآوری
 ۲. آموزش، پژوهش و برون‌داد هدفمند
 ۳. نوآوری فرهنگی و فرهنگ نوآوری
 ۴. شاگرد فناور و نوآورپروری
 ۵. تولید خدمت، ثروت و سرمایه از دانش
- آثاری که مطابق با این آیین‌نامه تدوین و تولید شوند، به مثابه منبع اصلی یا فرعی مندرج در سرفصل مصوب دروس رشته‌های مختلف قرار خواهند گرفت.

اهداف

۱. ارتقای سطح کیفی و علمی کتاب‌های درسی دانشگاهی؛
۲. سیاست‌گذاری و ایجاد وحدت رویه در تألیف، تدوین و انتشار کتاب‌های درسی دانشگاهی؛
۳. ساماندهی و تعیین ضوابط و استانداردهای فرایندهای تألیف، تدوین و نشر کتاب‌های درسی دانشگاهی؛
۴. ایجاد زمینه مناسب برای ترغیب اعضای هیئت علمی به امر تألیف و تدوین کتاب‌های درسی دانشگاهی؛
۵. غنی کردن منابع در دسترس و رقیب برای ارتقای سطح علمی مدرسان و دانشجویان و سایر ذی‌نفعان؛
۶. امیدآفرینی در فراگیران و تقویت باورهای دینی و آموزه‌های اسلامی آنان؛
۷. توجه به مؤلفه‌های هویت و فرهنگ اسلامی-ایرانی فراگیران و ارتقای روحیه خودباوری آنان؛
۸. کمک به آموزش هدفمند، مهارتی و نیازمحور در دانشگاه‌ها.

شماره: عتف - آ - ۱۰۱۰	آیین‌نامه آیین‌نامه تألیف و انتشار کتاب‌های درسی دانشگاهی	
ویرایش: ۰۱		
صفحه: از: ۱۶		

ماده ۱. تعاریف و اختصارات

۱. **مؤسسه:** دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، پژوهشی و فناوری که از سوی شورای گسترش آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مجوز داشته باشند.
۲. **شورای انتشارات مؤسسه:** شورای انتشارات مؤسسه عهده‌دار سیاست‌گذاری، صدور مجوز و برنامه‌ریزی برای چاپ و نشر در مؤسسه است.
۳. **اثر:** هرگونه کتاب تصنیفی یا تألیفی که در اشکال چاپی یا الکترونیکی و مانند آنها قابلیت انتشار دارد.
۴. **تصنیف کتاب:** تدوین اثری است که دست‌کم ۲۰ درصد از آن به بیان دیدگاه‌های جدید و نوآوری‌های علمی نویسنده / نویسندگان بپردازد و با تحلیل یا نقد دیدگاه‌های دیگران در موضوعی مشخص همراه باشد، اگرچه قبلاً آنها را در مقاله‌های خود منتشر کرده باشند.
۵. **تألیف:** اثری است که در آن مؤلف یا مؤلفان مجموعه‌ای از داده‌های علمی و نظریه‌های پذیرفته‌شده را براساس تحلیل جدید یا ترکیب مبتکرانه ساماندهی و تنظیم می‌کنند که معمولاً با نقد یا نتیجه‌گیری و ارائه دیدگاه‌های جدید همراه است.
۶. **داوری:** به بررسی، اعتبارسنجی و ارزیابی تمام اثر از نظر علمی، کاربردی، فرهنگی، اجتماعی، تربیتی و ارائه پیشنهادها و انتقادی سازنده اطلاق می‌شود.
۷. **پدیدآورنده:** فرد یا افرادی که متنی را به شکل چاپی یا الکترونیکی یا مانند آنها به یکی از روش‌های تصنیف، تألیف یا تدوین و تنظیم آماده انتشار کرده‌اند.
۸. **پیشنهاد کتاب درسی:** طرح‌نامه‌ای است که نمای اولیه و خلاصه‌ای از ایده اصلی کتاب را قبل از کامل شدن و اتمام تألیف اثر دربرمی‌گیرد و هدف آن ارزیابی اولیه اثر از سوی شورای انتشارات، و متقاعد و همراه کردن شورای مذکور برای اتمام تألیف و انتشار کتاب است.
۹. **کتاب درسی:** کتابی است که دست‌کم ۷۰ درصد از سرفصل مصوب یک درس از دروس دانشگاهی را پوشش دهد و در یک یا چند رشته تحصیلی تدریس شود.
۱۰. **ارزیابی ساختاری و محتوایی اثر:** به ارزیابی روزآمد بودن اثر با رعایت تعادل و تناسب بین عمق و وسعت محتوای پیشنهادی با سطح فراگیران، رعایت استانداردهای شکلی، توالی و تسلسل محتوای آموزشی و تطابق و هماهنگی اثر پیشنهادی با سرفصل مصوب درس مد نظر گفته می‌شود.
۱۱. **کارگروه تخصصی ارزیابی ساختاری و محتوایی اثر:** کارگروهی مرکب از سه یا پنج نفر از اعضای هیئت علمی متخصص در موضوع کتاب درسی، با سابقه تدریس در درس مد نظر یا دروس مرتبط، به همراه یکی از اعضای هیئت علمی متخصص برنامه‌ریزی درسی و یک صاحب‌نظر در حوزه اخلاق در آموزش و پژوهش است که برای هر کتاب درسی تشکیل می‌شود و وظیفه ارزیابی ساختاری و محتوایی آثار ارائه‌شده را برعهده دارد. انتخاب اعضای گروه برعهده شورای انتشارات مؤسسه است.

شماره: عتف - آ - ۱۰۱۰	آیین‌نامه آیین‌نامه تألیف و انتشار کتاب‌های درسی دانشگاهی	
ویرایش: ۰۱ تاریخ:		
صفحه: از: ۱۶		

۱۲. ارزیابی فرهنگی، اجتماعی و تربیتی: حصول اطمینان از همسویی محتوای کتاب با ارزش‌های دینی، ملی و فرهنگی و کمک به ارتقای مؤلفه‌های هویتی و تمدنی، با تمرکز بر آمیختگی علم و اخلاق اسلامی و پیوند آن دو با تقویت و ترویج باورهای اعتقادی، مذهبی و ملی، در کارگروه ارزیابی فرهنگی، اجتماعی و تربیتی صورت می‌گیرد.

۱۳. کارگروه ارزیابی فرهنگی، اجتماعی و تربیتی اثر: کارگروهی است که به انتخاب رئیس مؤسسه از سه یا پنج نفر از اعضای هیئت علمی متخصص در حوزه‌های مختلف علوم تربیتی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، معارف اسلامی، تاریخ و تمدن و سایر حوزه‌های مرتبط و یکی از اعضای هیئت علمی صاحب‌نظر در حوزه اخلاق به انتخاب معاون فرهنگی مؤسسه تشکیل می‌شود. وظیفه این کارگروه ارزیابی فرهنگی، اجتماعی و تربیتی آثار ارائه‌شده و هدف آن ارزیابی جهت‌گیری‌های فلسفی و هستی‌شناسانه کتاب و نیز ارزش‌های حاکم بر کتاب است.

۱۴. ویرایش علمی (محتوایی): به بررسی موضوعی، تخصصی، اصالت محتوای اثر و همچنین، بیان خطاهای محتوایی، ابهام‌ها، بررسی و تعیین میزان مستند بودن منابع و مآخذ متن، ارجاع‌ها و نقل‌قول‌ها اطلاق می‌شود که ویراستار علمی آن را انجام می‌دهد.

۱۵. ویرایش ادبی (صوری و زبانی): به بررسی، اصلاح و اعمال نکات دستوری، املائی، نگارشی، نشانه‌گذاری‌ها، یک شکل کردن رسم‌الخط کلمات، پانویس‌ها، ارجاعات، نمودارها، جدول‌ها، تصاویر و ...، بازبینی واژه‌نامه و پاراگراف‌بندی مطالب کتاب اطلاق می‌شود که ویراستار ادبی آن را انجام می‌دهد.

ماده ۲. مزایا و امتیازات

۱-۲. کتاب درسی تصنیف، تألیف یا تدوین‌شده در صورت تطابق با عنوان درس و پوشش دست‌کم ۷۰ درصد از سرفصل مصوب درس مربوط به مثابه منبع اصلی، و در صورت ارتباط موضوعی با عنوان درس و پوشش کمتر از ۷۰ درصد از سرفصل مصوب درس مربوط به مثابه منبع فرعی در سرفصل دروس مرتبط درج می‌شود.

۲-۲. به منظور حصول شناخت جامع، واقعی و روزآمد از وضعیت موجود و نیاز فراگیران، دو پیوست زیر تهیه و به انضمام طرح‌نامه (پیشنهاد) ارائه و به پیشنهاددهنده، پژوهانه پیشینی (حق‌التحقیق) تعلق می‌گیرد:

- پیوست مطالعاتی درخصوص ضرورت تدوین کتاب درسی پیشنهادی و نیازسنجی بازار کار و صنعت برای پاسخگویی به نیازهای آموزش هدفمند، مهارتی و نیازمحور.
- پیوست مطالعاتی درخصوص راهبردهای تقویت مؤلفه‌های هویتی و تمدنی فراگیران در کتاب درسی پیشنهادی.

آیین‌نامه آیین‌نامه تألیف و انتشار کتاب‌های درسی دانشگاهی		شماره: عتف - آ - ۱۰۱۰
		ویرایش: ۰۱ تاریخ:
		صفحه: از: ۱۶

۳-۲. پس از پذیرش کتاب درسی دانشگاهی پیشنهادی در شورای انتشارات مؤسسه، پژوهانه پسنی (حق‌التحقیق) — جدا از حق‌التألیف — به پدیدآورنده یا پدیدآورندگان اثر پرداخت خواهد شد. تبصره ۱: میزان پرداخت پژوهانه پسنی و پسنی (حق‌التحقیق) معادل ریالی به ترتیب تا میزان ۱۰۰ امتیاز و ۲۰۰ امتیاز پژوهانه، مطابق با فرمول محاسبه آیین‌نامه تخصیص اعتبار ویژه (گرنه) اعضای هیئت علمی دانشگاه تهران است.

۴-۲. پدیدآورنده یا پدیدآورندگان اثر از امتیاز مربوط به بند ۱۲ ماده ۳ فعالیت‌های پژوهشی و فناوری آیین‌نامه ارتقای مرتبه اعضای هیئت علمی برخوردار می‌شوند.

تبصره ۲: امتیاز کسب‌شده در بند ۲-۴، به مثابه کمترین امتیاز لازم (وتویی) از ماده ۳ فعالیت‌های پژوهشی و فناوری آیین‌نامه ارتقای مرتبه اعضای هیئت علمی قابل محاسبه است.

۲-۵. افزون بر امتیاز کسب‌شده از بند ۲-۴ این آیین‌نامه، پدیدآورنده یا پدیدآورندگان اثر می‌توانند حداکثر تا ۲/۳ امتیاز مذکور را مجدداً ذیل بند ۱ و ۲ ماده یک فعالیت‌های فرهنگی، تربیتی و اجتماعی آیین‌نامه ارتقای مرتبه اعضای هیئت علمی اخذ کنند.

ماده ۳. شرایط پدیدآورنده اثر یا ارائه‌دهنده پیشنهاد

۱-۳. دست‌کم یکی از پدیدآورندگان از اعضای هیئت علمی شاغل یا بازنشسته یکی از مؤسسه‌های دارای مجوز از سوی شورای گسترش آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری باشد.

۲-۳. موضوع کتاب با رشته تحصیلی و سوابق آموزشی و پژوهشی پدیدآورنده (متقاضی اصلی) مطابقت داشته باشد.

۳-۳. پدیدآورنده (متقاضی اصلی) سابقه تدریس درس مدنظر یا دروس مرتبط با آن را دست‌کم در دو نیمسال تحصیلی در سه سال گذشته داشته باشد یا در سه سال گذشته دست‌کم سه مقاله دارای نمایه استنادی معتبر بین‌المللی در یکی از پایگاه‌های استنادی علوم جهان اسلام (ISC)، اسکاپوس (Scopus) یا نمایه‌های ISI و WOS مرتبط با موضوع درس را تألیف و منتشر کرده باشد.

تبصره ۳: چنانچه پدیدآورنده (متقاضی اصلی) موفق شود در فهرست یک درصد از دانشمندان برتر دنیا در پایگاه ISI-ESI (پایگاه طلابه‌داران علم) در سه سال گذشته قبل از زمان تقاضا قرار گیرد، از الزام رعایت بند ۳-۳ این ماده معاف خواهد بود.

۴-۳. پدیدآورنده یا پدیدآورندگان کتاب‌های درسی دانشگاهی باید در کارگاه‌های آشنایی با شیوه تألیف کتاب‌های درسی دانشگاهی شرکت و گواهی مربوط را حسب مورد به شورای انتشارات مؤسسه ارائه کنند.

تبصره ۴: احراز شرط ۳-۴ منوط به برگزاری کارگاه مرتبط در یکی از دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی و پژوهشی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است.

آیین‌نامه آیین‌نامه تألیف و انتشار کتاب‌های درسی دانشگاهی		شماره: عتف - آ - ۱۰۱۰
		ویرایش: ۰۱ تاریخ:
		صفحه: از: ۱۶

۳-۵. پدیدآورنده یا پدیدآورندگان کتاب‌های درسی در مقام سرآمدان علمی حوزه تخصصی خود باید از سلامت علمی و اخلاق حرفه‌ای برخوردار باشند.

تبصره ۵: بررسی پیشنهاد کتاب درسی یا اثر تألیف‌شده از سوی گروهی از مؤلفان با تخصص‌های متفاوت و مکمل در حوزه موضوعی کتاب به شکل فصل‌محور در اولویت قرار دارد.

ماده ۴. موارد تشکیل دهنده پیشنهاد

۱. مشخصات فردی و وابستگی سازمانی پیشنهاددهنده یا پیشنهاددهندگان
۲. سرفصل مصوب درس یا دروس مرتبط
۳. مخاطبان کتاب (مقطع تحصیلی، رشته و گرایش تحصیلی)
۴. پیوست مطالعاتی درخصوص ضرورت تدوین کتاب درسی پیشنهادی و نیازسنجی بازار کار و صنعت برای پاسخگویی به نیازهای آموزش هدفمند، مهارتی و نیازمحور
۵. پیوست مطالعاتی درخصوص راهبردهای تقویت مؤلفه‌های هویتی و تمدنی فراگیران در کتاب درسی پیشنهادی
۶. ویژگی متمایز و منحصر به فرد کتاب
۷. اهداف کتاب
۸. توضیح و توصیف حیطه و موضوع کتاب
۹. چارچوب نظری پیشنهاد (این کتاب براساس کدام نظریه علمی تهیه و تنظیم می‌شود و چرایی آن)
۱۰. رویکرد کتاب (مبنتی بر روایت یا مبتنی بر مطالعات موردی خود پدیدآورندگان)
۱۱. روش‌شناسی
۱۲. ویژگی‌های محتوایی، ساختاری و صوری کتاب
۱۳. درس‌های پیش‌نیاز و دانش قبلی مورد نیاز فراگیران
۱۴. فهرست محتوا
۱۵. کلمات کلیدی
۱۶. مقدمه فصل‌ها شامل اهداف رفتاری و یادگیری هر فصل
۱۷. منابع پایان هر فصل و پایان کتاب
۱۸. حجم و تعداد کلمات کتاب
۱۹. کتاب‌های درسی مشابه موجود در بازار و تمایز کتاب پیشنهادی نسبت به آنها
۲۰. محتوای تکمیلی مانند منابع برخط (وبگاه مرتبط، کتاب الکترونیکی پیشرفته و آموزش وب)، پرده‌نگار، نسخه pdf، محتوای چندرسانه‌ای و مانند آن
۲۱. تکمیل فرم خوداظهاری تعهد اصالت اثر و تضمین رعایت مفاد آیین‌نامه (پیوست آیین‌نامه)

ماده ۵. چارچوب‌های کلان برای ارزیابی ساختاری و محتوایی (علمی) پیشنهاد

• مخاطب‌شناسی: پدیدآورنده یا پدیدآورندگان کتاب باید سطح تحصیلات و یادگیری، دانش قبلی و توانایی‌های شناختی فراگیران را مد نظر داشته باشند.

• اهداف: کتاب به دنبال دستیابی به چه چیزی است و نتایج یادگیری آن چقدر واضح است؟

• تطابق با سرفصل مصوب درس: کتاب درسی باید دست‌کم ۷۰ درصد از سرفصل مصوب یک درس از دروس دانشگاهی را پوشش دهد و می‌توان ۳۰ درصد باقیمانده را به مباحث جدید و نوآورانه و نیاز روز، که در سرفصل مصوب قیده نشده است، به مثابه مکمل سرفصل مصوب تخصیص داد.

• برخورداری از شمول تخصصی و روزآمدی: کتاب درسی باید بیشترین پوشش ممکن را در پردازش مباحث داشته و از مهم‌ترین و به‌روزترین منابع و مراجع مرتبط بهره گرفته باشد و در آن بر استفاده از تازه‌ترین برون‌دادها و منابع پژوهشی، به‌ویژه نشریات علمی معتبر، تأکید شود. دست‌کم ۵۰ درصد از منابع استفاده‌شده در اثر باید به سه سال منتهی به تولید اثر مربوط باشند و از سوی ناشران معتبر داخلی و بین‌المللی منتشر شده باشند.

• تقویت روحیه پرسشگری و حس کاوشگری، شکاکیت و تأمل: مطالب کتاب باید از طریق طرح پرسش‌های مختلف و گشودن افق‌های جدید به تقویت حس کاوشگری و شکاکیت علمی خواننده منجر شوند. طرح پرسش‌های ابتدایی به برانگیختن حس کنجکاوی و شوق یادگیری دانشجویان منجر می‌شود. راهبردهای پیشنهادی کتاب برای تقویت این روحیه پرسشگری و حس کاوشگری توضیح داده شود.

• تقویت تعقل و تفکر آینده‌نگر، سیستمی و انتقادی: کتاب درسی باید به افزایش توانایی و مهارت‌های آینده‌نگری و تصور آینده‌ای بهتر و برنامه‌ریزی برای آن، بازانندیشی درخصوص باور و ارزش غالب و تشخیص مفروضات زیربنای دانش و ارتقای مهارت‌های تفکر انتقادی فراگیران برای درک و توسعه چالش‌ها و مسائل جامعه و واکنش به آنها در حال و آینده کمک کند. کتاب درسی لازم است روحیه خلاقیت و نوآوری دانشجویان و توانایی آنها را برای مقابله با پیچیدگی‌های مسائل و چالش‌ها و جست‌وجوی پیوندها و نیز هم‌افزایی به هنگام تلاش برای یافتن راه‌حل آنها در فراگیران تقویت کند. از این رو، لازم است راهبردها و روش‌های پیشنهادی کتاب برای تقویت تعقل و تفکر آینده‌نگر، سیستمی و انتقادی و همچنین ارتقای سطح دانایی و افزایش خلاقیت و نوآوری در فراگیران بیان شود.

• توجه به آموزش هدفمند، مهارتی و نیازمحور: به منظور تأمین نیرو و سرمایه انسانی توانمند، ماهر و ترسیم آینده شغلی فراگیران، شایسته است که فرایند یاددهی-یادگیری مبتنی بر آموزش مهارتی و

آیین‌نامه آیین‌نامه تألیف و انتشار کتاب‌های
درسی دانشگاهی

شماره: عتف - آ - ۱۰۱۰

ویرایش: ۰۱ تاریخ:

صفحه: از: ۱۶

متناسب با نیازهای بازار کار و صنعت و بهره‌گیری حداکثری از دوره‌های مهارتی، کارورزی و همچنین با ذکر نمونه‌های عینی و ملموس از محیط بازار کار و صنعت و ارائه خدمت همراه باشد. بنابراین، نیازسنجی بازار کار و صنعت مرتبط با موضوع کتاب درسی برای شناسایی مهارت‌ها و نیازهای مورد نیاز بازار کار حال و آینده یکی از پیش‌نیازهای مطالعاتی و پیوست اثر است.

• **انتخاب رویکرد میان‌رشته‌ای:** در کتاب درسی نیاز فراگیران به دانش‌های پیرامون از طریق اتخاذ رویکرد میان‌رشته‌ای مرتفع و چگونگی اتخاذ این رویکرد در طرح پیشنهادی به طور ملموس بیان شود.

• **برخوردار از جامعیت موضوعی:** کتاب درسی دانشگاهی باید در چارچوب اقتضای کمی و کیفی، دانشجو را از مراجعه به اسناد و منابع دیگر بی‌نیاز کند. بر همین اساس، بر تهیه پیوست‌هایی مانند واژه‌نامه توصیفی فارسی و انگلیسی، واژه‌نامه تخصصی فارسی و انگلیسی، راهنمای موضوعی، نام نمادها، تصاویر، جداول و نمودارها حسب نیاز تأکید می‌شود.

ماده ۶. چارچوب‌های کلان برای ارزیابی فرهنگی، اجتماعی و تربیتی (هویتی- تمدنی) پیشنهاد

• **مخاطب‌شناسی:** در اثر پیشنهادی باید به اقتضات شناخت و رشد سنی، شخصیتی، روان‌شناختی فراگیران توجه شده باشد.

• **تقویت تدین و باورهای دینی و اسلامی:** محتوای کتاب درسی دانشگاهی در تحقق اهداف «سند دانشگاه اسلامی» مصوبه جلسه ۷۳۵ مورخ ۱۳۹۲/۴/۲۵ شورای عالی انقلاب فرهنگی نقش بسزایی دارد. از این رو، در همه مراحل و فرایندها، تنظیم محتوا و متن کتاب‌های درسی دانشگاهی باید مبانی، اصول و ارزش‌های دین مبین اسلام و مکتب اهل بیت (ع) مد نظر قرار گیرد و راهبردها و روش‌های کتاب برای تقویت باورهای دینی و اسلامی فراگیران اظهار شود.

• **معرفی و تدوین پیشینه، فلسفه و نظریات مبتنی بر جهان‌بینی اسلامی:** به منظور تقویت باورهای دینی و اسلامی، معرفی و تدوین پیشینه، فلسفه و نظریات مبتنی بر جهان‌بینی اسلامی درخصوص موضوعات کتاب درسی و بازخوانی و مقایسه آنها با سایر بنیان‌های نظری حوزه‌های مختلف علمی در موضوعات کتاب درسی پیشنهادی توصیه می‌شود.

• **توجه به مؤلفه‌های هویتی، فرهنگی و مفاخر ملی:** کتاب درسی باید فراتر از انتقال دانش تخصصی، مطابق با برنامه درسی و با توجه به مؤلفه‌های هویتی، تاریخی و فرهنگی، از جامعیت برخوردار باشد و راهبردها و روش‌های پدیدآورنده یا پدیدآورندگان برای تقویت هویت ایرانی- اسلامی فراگیران ذکر شود. برای مثال، پدیدآورنده یا پدیدآورندگان کتب درسی دانشگاهی می‌توانند با معرفی موارث، مفاخر ملی و دینی، علمی و فرهنگی- تاریخی و معاصر و بهره‌گیری از دستاوردهای آنان در تدوین کتب درسی، به تقویت فضایل اخلاقی، باورهای دینی، خودباوری و هویت اسلامی- ایرانی فراگیران کمک کنند (راهبرد ۲ از سند دانشگاه اسلامی).

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

آیین‌نامه آیین‌نامه تألیف و انتشار کتاب‌های
درسی دانشگاهی

شماره: عتف - آ - ۱۰۱۰

ویرایش: ۰۱ تاریخ:

صفحه: از: ۱۶

• آگاهی و اطلاع‌رسانی از آخرین دستاوردهای آموزشی، پژوهشی، فناوری و فرهنگی کشور در حوزه موضوعات کتاب درسی پیشنهادی: به منظور تقویت و توجه به مؤلفه‌های هویتی فراگیران و معرفی مفاخر معاصر کشور، بر اطلاع‌رسانی از آخرین دستاوردهای آموزشی، پژوهشی، فناوری و فرهنگی کشور در حوزه موضوعات کتاب درسی پیشنهادی تأکید می‌شود.

• توجه به ترویج شبکه فضایل اخلاقی، حرفه‌ای و مبانی سلامت، ایمنی و محیط زیست مرتبط با موضوع کتاب درسی: هدایت و جهت‌دهی متون کتاب‌های درسی دانشگاهی به سمت تقویت فضایل اخلاقی و حرفه‌ای مبتنی بر مبانی ایران اسلامی و همچنین، توجه به مبانی سلامت، ایمنی و محیط زیست در جهت تقویت التزام فراگیران به ایفای مسئولیت‌های اجتماعی و کرامت انسانی مد نظر قرار گیرد.

ماده ۷. مراحل انتشار کتاب درسی (مطابق پیوست شماره ۱ آیین‌نامه)

۷-۱. ارسال پیشنهاد کتاب درسی از سوی پدیدآورنده اثر به شورای انتشارات مؤسسه به همراه سوابق آموزشی و پژوهشی ارائه‌دهندگان پیشنهاد

۷-۲. ارسال پیشنهاد کتاب از سوی شورای انتشارات مؤسسه به کارگروه تخصصی ارزیابی اثر برای ارزیابی ساختاری و محتوایی آن

در صورت احراز شرایط پدیدآورندگان از سوی شورای انتشارات مؤسسه، پیشنهاد کتاب درسی به کارگروه تخصصی ارزیابی اثر برای ارزیابی ساختاری و محتوایی آن ارسال می‌شود.

۷-۳. ارسال پیشنهاد کتاب از سوی شورای انتشارات مؤسسه به کارگروه ارزیابی فرهنگی، اجتماعی و تربیتی

در صورت تأیید پیشنهاد کتاب درسی از سوی کارگروه تخصصی ارزیابی اثر، به کارگروه ارزیابی فرهنگی، اجتماعی و تربیتی ارسال می‌شود.

۷-۴. اعلام نظر درخصوص پیشنهاد کتاب از سوی شورای انتشارات

شورای انتشارات مؤسسه پس از اخذ نظرهای کارگروه ارزیابی علمی و کارگروه ارزیابی هویتی - تمدنی درخصوص طرح پیشنهادی کتاب درسی مربوط، تصویب اولیه یا رد طرح پیشنهادی را به همراه نظرها و پیشنهادها سازنده کارگروه‌ها به پدیدآورنده یا پدیدآورندگان اعلام می‌کند.

۷-۵. ارسال نسخه تمام متن و کامل کتاب پیشنهادی به شورای انتشارات برای ارزیابی کتاب در

کارگروه‌ها

پدیدآورندگان کتاب پس از دریافت نظرها و پیشنهادها سازنده کارگروه‌ها، درخصوص اعمال آنها اقدام و نسخه تمام متن و کامل کتاب را به شورای انتشارات ارسال می‌کنند. نسخه تمام متن و کامل کتاب پیشنهادی به

جمهوری اسلامی ایران
وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه

آیین‌نامه آیین‌نامه تألیف و انتشار کتاب‌های
درسی دانشگاهی

شماره: عتف - آ - ۱۰۱۰

ویرایش: ۰۱ تاریخ:

صفحه: از: ۱۶

کارگروه ارزیابی علمی و کارگروه ارزیابی هویتی- فرهنگی برای ارزیابی مجدد بر مبنای چارچوب‌های کلان پیشنهادی ارسال می‌شود.

۶-۷. ارزیابی ساختاری و محتوایی (علمی) کتاب درسی دانشگاهی

افزون بر چارچوب‌های کلان پیشنهادی برای ارزیابی ساختاری و محتوایی پیشنهادی، کارگروه درخصوص ارزیابی بیشتر کتاب تمام متن بر مبنای شاخص‌های زیر اقدام می‌کند:

• شاخص‌های محتوایی

۱. هدف‌های عملکردی (رفتاری): هدف‌های عملکردی (رفتاری) محتوا با برنامه درسی مد نظر هماهنگ و منطبق باشد.
۲. دامنه مجزا و کاملاً مشخص: همه مطالب کتاب باید بر مبنای کمک به درک کامل موضوع کلی و اصلی درس مد نظر باشند که در بخش‌ها و قسمت‌های مختلف و مشخص تقسیم‌بندی شده‌اند.
۳. قائم به ذات و مستقل بودن محتوا: محتوا باید قائم به ذات و مستقل باشد و برای تحقق هدف‌های یادگیری در برنامه درسی کفایت لازم را داشته باشد؛ یعنی نیاز به ارائه مطالب اضافی، غیرضروری و ضمیمه کتاب‌های درسی نباشد و مؤلفه‌های محوری و اصلی موضوع برنامه درسی را پوشش دهد.
۴. روزآمد بودن محتوا: بایسته‌تر آنکه محتوا روزآمد، سیال و روان باشد و اطلاعات و داده‌های مندرج دقیق و متناسب باشند.
۵. رعایت قاعده سلسله‌مراتب و توجه به تجربه و دانش قبلی فراگیران: توسعه مفاهیم جدید بر مبنای مفاهیم و دانش قبلی باشد و ایده‌ها قابل فهم و منسجم باشند. مثال‌ها و تصاویر به اندازه کافی برانگیزاننده، جالب، متناسب با سطح دانش مخاطب و مرتبط با تجربه وی ارائه شود. در توسعه مفاهیم، چنانچه مفاهیم جدیدی بر مبنای مفاهیم قبلی ساخته شوند، باید در زمان و مکان مناسبی آنها را ارائه کرد.
۶. پیوستگی و تسلسل منطقی در توسعه مفاهیم و مهارت‌ها: در توسعه مفاهیم و مهارت‌ها پیوستگی و تسلسل منطقی وجود داشته باشد. برای رسیدن به این هدف توصیه می‌شود که ارتباط میان موضوع‌های مرتبط یا مفاهیم مرتبط با هم به گونه‌ای پررنگ و برجسته نشان داده شود.
۷. تعادل و تناسب محتوا: بین «عمق» و «وسعت» محتوا تعادل و تناسب مناسبی وجود داشته باشد. سطح دشواری محتوا با نیازمندی‌های برنامه درسی (نیاز پیش‌بینی شده/هدف‌ها) و سطح توانایی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

آیین‌نامه آیین‌نامه تألیف و انتشار کتاب‌های		شماره: عتف - آ - ۱۰۱۰
درسی دانشگاهی	ویرایش: ۰۱	تاریخ:
	صفحه: از: ۱۶	

و شناختی فراگیران متناسب باشد. در تدوین محتوا هم دیدگاه‌های متنوع و هم نگاه تعادلی وجود داشته باشد.

۸. استفاده از مثال‌ها و نمونه پرسش‌های روز و بومی جامعه که تاکنون به آنها پاسخ داده نشده است: فراگیران باید بتوانند هر مفهوم ارائه‌شده را با دنبال کردن مثال‌ها و سپس با کاربری آن مفهوم در قالب تمرین‌ها یا پرسش‌های ساختاریافته بهتر درک کنند. در این میان، استفاده از مثال‌هایی از مسائل بومی، مانوس، کاربردی و مهارت‌محور اولویت دارد.
۹. استفاده از مثال‌ها و نمونه نیازهای حوزه صنعت: در بخش پرسش‌های پایان فصل، از نمونه مسائل مبتنی بر نیازهای حوزه صنعت، از جمله نیازهای ثبت‌شده در سامانه نظام ایده‌ها و نیازها (نان) استفاده شود.

• شاخص‌های ساختاری

۱. رعایت انسجام درونی: پس از چند بخش اول کتاب که معمولاً حاوی مطالب نو و تازه است و ممکن است برای دانشجو و فراگیران ناشناخته و جدید باشد، ساختار از نظر طرح و ارائه مطالب برای آنها باید به گونه‌ای باشد که کمترین ویژگی غیرمنتظره بودن را برای فراگیران به همراه داشته یا اصلاً وجود نداشته باشد.
۲. رعایت ساختار منطقی و استفاده از قاعده چارچوب‌ها: کتاب درسی فقط مجموعه‌ای از مطالب مفید نیست بلکه، راهنمای فراگیران به منظور مرور منظم مطالب است که به آنها در تسلط بر حوزه موضوعی کمک می‌کند. کتاب‌های درسی می‌توانند با ترسیم و ایجاد نقشه‌راه ذهنی در ابتدای هر کتاب و بخش‌های آن، به درک بهتر فراگیران و انسجام ذهنی آن درباره موضوع مورد مطالعه کمک کنند.
۳. بیان اهداف و پیام هر فصل کتاب: خلاصه‌ای (مرور کلی) از هدف درس آن فصل در همان ابتدا ارائه و خلاصه‌ای از مطالب (فصل) در انتها نیز آورده شود. وجود راهنمایی‌های ساده و هدایت‌کننده در مقدمه به فراگیران کمک می‌کند تا دریابند چگونه باید از کتاب استفاده کنند.
۴. به کارگیری قاعده تکرار: کتب درسی باید درخصوص تکرار مفاهیم و مطالب کلیدی به منظور کمک به ارتقای عناصر یک موضوع و انتقال آن از حافظه کوتاه مدت به حافظه بلندمدت اهتمام داشته باشند. برای مثال، بخش‌های تمرین و مرور مطالب در تدوین کتاب‌های درسی به شکلی ایده‌آل و در چارچوب قانون تکرار در فرایند یادگیری بسیار حائز اهمیت است.
۵. سودمندی برای ارجاعات بعدی: در کتاب درسی باید مطالبی که برای کاربردهای آتی دانش موضوعی مفید است، در ضمیمه و جداول به خوبی سازماندهی و تفکیک شوند.

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

آیین‌نامه آیین‌نامه تألیف و انتشار کتاب‌های
درسی دانشگاهی

شماره: عتف - آ - ۱۰۱۰

ویرایش: ۰۱ تاریخ:

صفحه: از: ۱۶

۶. توالی و تسلسل محتوای آموزشی: به منظور مدیریت منسجم اطلاعات در ذهن یادگیرنده، باید توالی و تسلسل محتوای آموزشی مطلوب و منطقی باشد. کلمات و مفاهیم کلیدی نیز بر مبنای قاعده برچسب‌های معنادار مشخص و برجسته شوند.
۷. مشخص کردن ساختار محتوا: ساختار محتوا با تمهیداتی مانند جدول محتوا، فهرست عنوان فصل‌ها و سرفصل‌ها، رئوس مطالب و کدگذاری زیرمجموعه‌ها با استانداردهای مشخص تدوین شوند.
۸. ارجاع فراگیران به مطالب اضافی و عمیق‌تر: برای تشویق دانشجویان به مطالعه مطالب تکمیلی و عمیق‌تر، لازم است فهرستی از مطالب و منابع مفید و مؤثر که در تارنماهای مناسب در دسترس قرار دارند، در کنار مطالب و در صفحه مربوط ارائه شود. منابع استفاده‌شده برای اعتبار بخشیدن به محتوا در انتهای کتاب فهرست شوند. همچنین، کتاب درسی محتوای تکمیلی شامل حل تمرین و مانند آن داشته باشد تا حسب مورد در کلاس‌های حل تمرین مورد استفاده قرار گیرد.
۹. محتوای چندرسانه‌ای: برای بالا بردن بازده آموزشی استفاده از نرم‌افزارهای چندرسانه‌ای درخصوص موضوع آموزشی اهمیت بسیاری دارد. بنابراین، لازم است تولید محتوای کتاب درسی به شکلی چندرسانه‌ای مانند منابع برخط (وبگاه مرتبط، کتاب الکترونیکی پیشرفته و آموزش تحت وب) و برون‌خط از جمله پرده‌نگار (اسلاید)، نسخه pdf و مانند آن مد نظر باشد.
۱۰. پرسش‌نامه نظرسنجی از خوانندگان: در پایان کتاب، صفحه‌ای با عنوان پرسش‌نامه و نظرسنجی برای دریافت نقد و نظرهای خوانندگان پیش‌بینی شود.
- ۷-۷. ارزیابی فرهنگی، اجتماعی و تربیتی (هویتی - تمدنی) کتاب درسی دانشگاهی
افزون بر چارچوب‌های کلان پیشنهادی برای ارزیابی فرهنگی، اجتماعی و تربیتی (هویتی - فرهنگی) در ارزیابی پیشنهاد، کارگروه به ارزیابی اثربخشی و کارآمدی در ارتقای مؤلفه‌های هویتی - فرهنگی کتاب تمام متن می‌پردازد. کتاب درسی باید بتواند برای جامعه مخاطب خود بازتاب مثبتی داشته باشد و در اندیشه آنان درخصوص امیدآفرینی و تقویت ارزش‌ها و باورهای اسلامی و همچنین، هویت اسلامی - ایرانی فراگیران تحول ایجاد کند.
- ماده ۸. تصمیم‌گیری نهایی درباره پذیرش یا رد کتاب درسی پیشنهادی برعهده شورای انتشارات مؤسسه است.
- ماده ۹. ویژگی‌های فنی و ظاهری کتاب
امور مربوط به ویرایش فنی و ادبی، تنظیم و صفحه‌آرایی کتاب‌های درسی دانشگاهی مطابق با شیوه‌نامه پیوست انجام شود اما، موارد کلی زیر باید مد نظر قرار گیرند:

آیین‌نامه آیین‌نامه تألیف و انتشار کتاب‌های
درسی دانشگاهی

شماره: عتف - آ - ۱۰۱۰

ویرایش: ۰۱ تاریخ:

صفحه: از: ۱۶

۹-۱. نگارش متن

- متن کتاب باید کیفیت مطلوبی داشته باشد به گونه‌ای که درک محتوا و فرایند یادگیری را برای دانشجویان به شکلی مستقیم و مستقل آسان کند.
- پردازش محتوای کتاب فصیح، روان و قابل فهم باشد.
- لازم است سطح دشواری زبان متن کتاب با توانایی و سطوح دانش فراگیران هدف متناسب باشد.
- متن کتاب باید با دانش و تجربه‌های قبلی فراگیران ارتباط برقرار کند. این ارتباط را می‌توان با استفاده از روش‌های مقایسه‌ای و بیان و مثال‌هایی آشنا و ملموس محقق کرد.
- زبان متن دقیق، درست و منطبق با ادبیات و دستور زبان فارسی باشد.

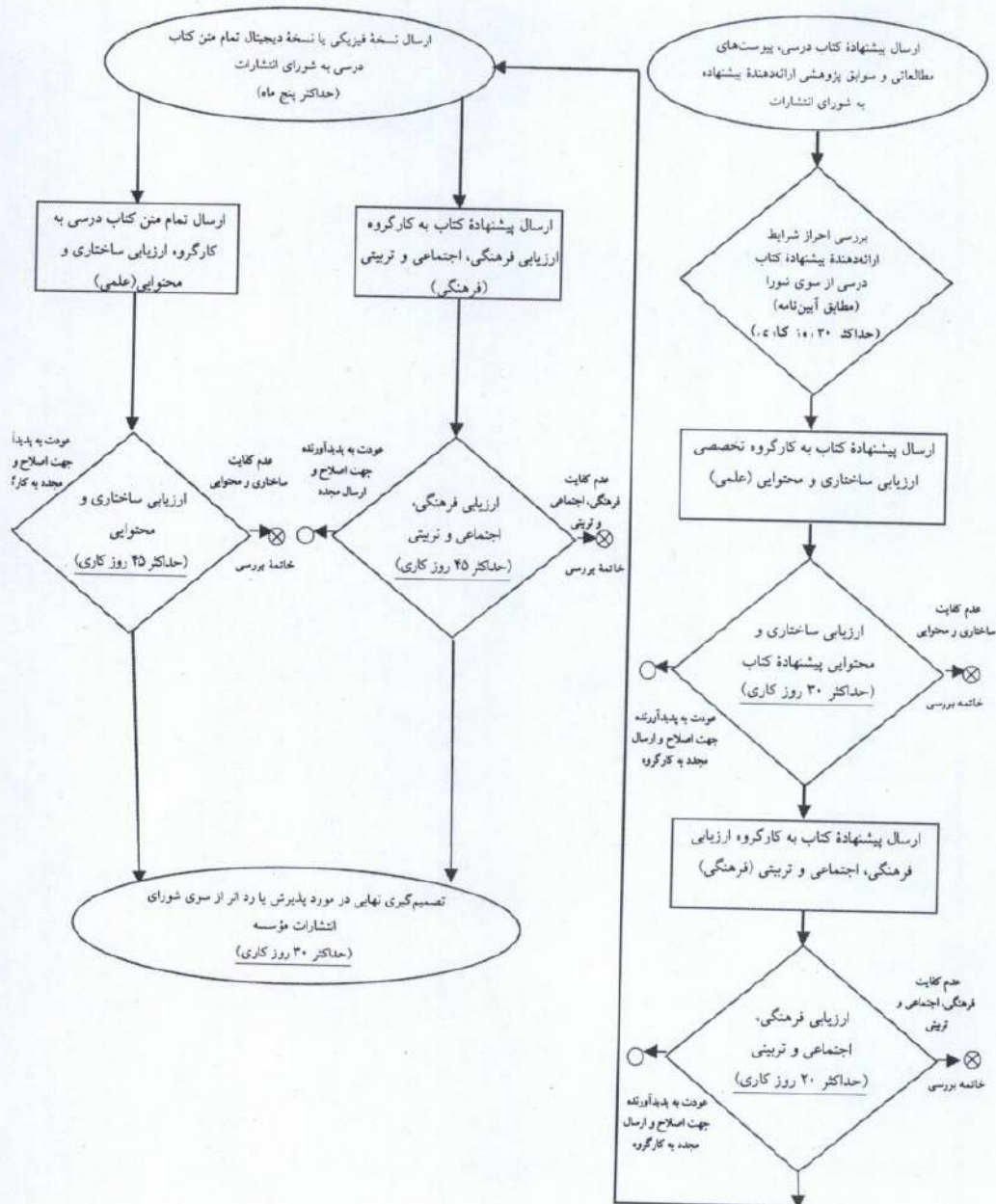
۹-۲. صفحه‌آرایی و جلوه‌جویی کتاب درسی

- درج نمایه‌ها مانند عکس‌های گرافیکی، تصویرها و نمودارهای دقیق و اثربخش و شرح کامل مربوط به عکس در جای مناسب سبب ایجاد انگیزه می‌شود و یادگیری را آسان می‌کند.
- تصویرها با متن مرتبط باشند.
- ارجاع به تصویرها در متن به شکل مستقیم یا ضمنی انجام گیرد.
- کدگذاری جدول‌ها، نمودارها و عکس‌ها در متن کتاب انجام پذیرد.
- ترتیب قرار گرفتن نمایه‌ها مناسب باشد و از فرایندی تکاملی پیروی کند. همچنین، روندی متعادل و متوازن بین متن و تصویرها وجود داشته باشد.
- برای کاهش حجم و وزن کتاب‌های درسی از کاغذهای سبک، مرغوب و ضدنور استفاده شود.
- لازم است شیرازه (تہ بندی) کتاب مقاومت لازم را برای استفاده مستمر داشته باشد.
- اندازه و «نوع قلم» متن یکی از موارد بسیار مهم و اثرگذار است. به منظور پرهیز از سردرگمی فراگیران، ضرورت دارد که اندازه و نوع قلم در سراسر کتاب متناسب با استانداردهای تعریف شده در صفحه‌آرایی باشد.

ماده ۱۰. مسئولیت اجرا و تضمین رعایت این آیین‌نامه برعهده رئیس مؤسسه است.

این آیین‌نامه در ۱۰ ماده و ۵ تبصره به انضمام ۷ پیوست تدوین شده و در تاریخ به تأیید وزیر علوم، تحقیقات و فناوری رسیده است و از زمان ابلاغ این آیین‌نامه، کتاب‌هایی که مطابق با این آیین‌نامه تدوین و منتشر شده باشند، در سرفصل مصوب درسی به منزله منبع اصلی یا فرعی ذکر می‌شوند.

پیوست ۱. نمودار گردش کار ارزیابی و انتشار کتاب‌های درسی دانشگاهی

 جمهوری اسلامی ایران وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	آیین‌نامه آیین‌نامه تألیف و انتشار کتاب‌های درسی دانشگاهی	شماره: عتف - آ - ۱۰۱۰
		ویرایش: ۰۱ تاریخ:
		صفحه: از: ۱۶

پیوست ۲. فرم خوداظهاری تعهد اصالت اثر و تضمین رعایت مفاد آیین‌نامه

باسمه تعالی

فرم خوداظهاری تعهد اصالت اثر و تضمین رعایت مفاد آیین‌نامه

اینجانب..... عضو هیئت علمی دانشگاه / مؤسسه.....
 پدیدآورنده اصلی کتاب درسی دانشگاهی با عنوان.....

- ۱) در تولید این اثر قواعد و ضوابط اخلاق پژوهش حرفه‌ای و نشر را به طور کامل رعایت و اصالت اثر خود را تضمین می‌کنم. ☐
- ۲) برای تدوین اثر خود در چارچوب اهداف «آیین‌نامه تألیف و انتشار کتاب‌های درسی دانشگاهی»، آیین‌نامه را مطالعه و مفاد آن را رعایت کرده‌ام. ☐
- مفاد ماده ۵ آیین‌نامه «چارچوب‌های کلان برای ارزیابی ساختاری و محتوای علمی» را مطالعه و به شکل حداکثری رعایت کرده‌ام. ☐
- مفاد ماده ۶ آیین‌نامه، «چارچوب‌های کلان برای ارزیابی فرهنگی، اجتماعی و تربیتی (هویتی-تمدنی)» را مطالعه و به شکل حداکثری رعایت کرده‌ام. ☐
- به استناد دو پیوست مطالعاتی موضوع بند ۲-۲ ماده ۲ آیین‌نامه، انتشار این اثر را مورد نیاز و ضروری می‌دانم. ☐
- ۳) این اثر به علت وجه نوآورانه و جامعیت آن، قابل ترجمه به زبان‌های دیگر است. ☐
- ۴) برای انتقال تجربه تخصصی خود و برگزاری کارگاه آشنایی با شیوه تألیف کتاب درسی دانشگاهی و نقد این کتاب آماده همکاری هستم. ☐
- ۵) این کتاب با کتاب‌های مشابه تخصصی موجود تفاوت ماهوی، محتوایی و ساختاری دارد که به مهم‌ترین آنها اشاره می‌شود (ذکر دست‌کم ۵ مورد):

- ۱.....
- ۲.....
- ۳.....
- ۴.....
- ۵.....

نام و نام خانوادگی پدیدآورنده اصلی

امضا:

تاریخ: